

Gravröse och sentida odlings- lämningar

Arkeologisk utredning 2020

Simpevarp 1:9, Misterhult socken, Oskarshamns kommun, Kalmar län, Småland

Kenneth Alexandersson

Arkeologisk rapport 2020:29

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Gravröse och sentida odlingslämningar

Arkeologisk utredning 2020

Simpevarp 1:9, Misterhult socken, Oskarshamns kommun, Kalmar län, Småland

Författare	Kenneth Alexandersson
Copyright	Kalmar läns museum 2021
Redaktion	Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

Keywords: Stone cairn, Bronze age, agricultural remains, Simpevarp, Småland

The prehistoric remains in the area around Simpevarp are characterized by cairns and stone settings. In connection with previous work in the area, a relatively large number of cairns and stone settings were investigated in the 1970s and 1980s (Dahlin 2014: 124ff). The archaeological investigation now carried out aimed to find out whether the planned construction in the area west of the central intermediate storage for used nuclear fuel (Clab), would affect any known or unknown remains in the area. For a few days in Septem-

ber 2020, the Museum Archaeologist Southeast/Kalmar County Museum therefore carried out an archaeological preliminary investigation, stage 2 at Simpevarp's nuclear power plant. The investigation area covered an area of just over three hectares. Prior to this investigation, an archaeological preliminary investigation stage 1 and a cultural environment investigation phase 2 have previously been carried out (Lundqvist 2005; Ternström 2008).

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Genomförande	13
Resultat	15
Tolkning och åtgärdsförslag	17
Referenser	18
Tekniska och administrativa uppgifter	19
Bilagor	20

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Under några dagar i september 2020 genomförde Museiarkeolog sydost/Kalmar län museum en arkeologisk utredning, etapp 2 vid Simpevarps kärnkraftverk. Den arkeologiska utredningen syftade till att ta reda på om det planerade arbetsföretaget skulle komma att beröra fornlämningar i området. Utredningen omfattade ett ca 260 m långt område, väster om det centrala mellanlagret för använt kärnbränsle (Clab) och uppgick till ca 30 800 m². Den nu genomförda arkeologiska utredningen har föregåtts av en arkeologisk utredning etapp 1 (Lundqvist 2005). Kunskapen om de ovan mark synliga lämningarna var således relativt god, varför etapp 2 utredningen huvudsakligen fokuserade på svårtolkade lämningar samt lämningar ej synliga ovan mark.

Utredningen genomfördes som fältinventering och söschaktning med maskin. Undersökningsområdet utgjordes huvudsakligen av mossbevuxen hållmark som bröts av med inträngande kilar

av lägre liggande terräng delvis fyllda med finare sediment. I den norra delen av undersökningsområdet fanns en yta med odlingslämningar som låg koncentrerade runt en äldre åkermark, medan det fanns ett ensamt odlingsröse i den södra delen. På ett höjdläge i utredningsområdets norra kant låg ett sedan tidigare registrerat stort gravröse, ca 12 m i diameter (L1957:6852). Rösens ena kant föreföll ha rasat ned på en lägre nivå. Vid en närmare kontroll av röset framgick att den nedrasade kanten i själva verket var en del i konstruktionen.

Odlingslämningarna som framkom vid utredningen utgjordes av odlingsrösen och stenmurar inom två ytor. Kartstudier visar att odlingslämningarna härrör från 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Vid schaktningen framkom inga sedan tidigare okända förhistoriska lämningar. Den enda förhistoriska lämningen i området utgjordes av det ovan omtalade gravröset.

Inledning

Fornlämningsskildern i området runt Simpevarp karaktäriseras av rösen och stensättningar. I samband med tidigare arbeten i området undersöktes det på 1970- och 1980-talen ett relativt stort antal rösen och ar (Dahlin 2014:124ff). Den nu genomförda arkeologiska utredningen syftade till att ta reda på om det planerade arbetsföretaget i området väster om det centrala mellanlagret för använt kärnbränsle (Clab) skulle komma att beröra några

kända eller okända lämningar i området (fig. 1). Under några dagar i september 2020 genomförde därför Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk utredning, etapp 2 vid Simpevarps kärnkraftverk. Utredningen omfattade ett drygt tre hektar stort område. Inför den nu genomförda utredningen har det tidigare gjorts en arkeologisk utredning etapp 1 och en kulturmiljöutredning fas 2 (Lundqvist 2005; Ternström 2008).

Figur 1. Utredningsområdets placering i förhållande till den befintliga byggnationen.

Topografi och fornlämningssmiljö

Simpevarpshalvön ligger ca 20 kilometer nordost om Oskarshamn, ungefär i jämnhöjd med Ölands norra udde, i ett område med ett delvis begränsat skärgårdslandskap. Halvön sträcker sig igenom skärgårdslandskapet och de östra delarna av halvön sticker ut i jämnhöjd med de yttersta skären. Söder och norr om halvön finns däremot en örik skärgård, även om den i norr utgörs av större öar som ger en mer heltäckande landmassa. De högst belägna delarna av Simpevarpshalvön började sticka upp som öar över vattenytan för drygt 5000 år sedan. Tusen år senare började halvön

ta form. Höjden över havet medger att det skulle kunna finnas sporadiska bosättningsspåren från den yngsta stenåldern och framåt. Den ställvis kuperade och kraftigt brutna topografin i området gör dock att huvuddelen av området blir beboeligt först under brons- och järnålder. Inom de högre partier finns hällmarker med stora rensplade stenhällar. I områdena där emellan finns det huvudsakligen steniga områden med ursvallade moräner, med ett relativt tunt vegetationsskick (fig. 2). De finare sedimenten som blivit bortsvallade har deponerats i de lägre liggande partierna.

Figur 2. Delar av undersökningsområdet utgjordes av trädbevuxen blockig morän, oftast med ett tunt vegetationsskikt.

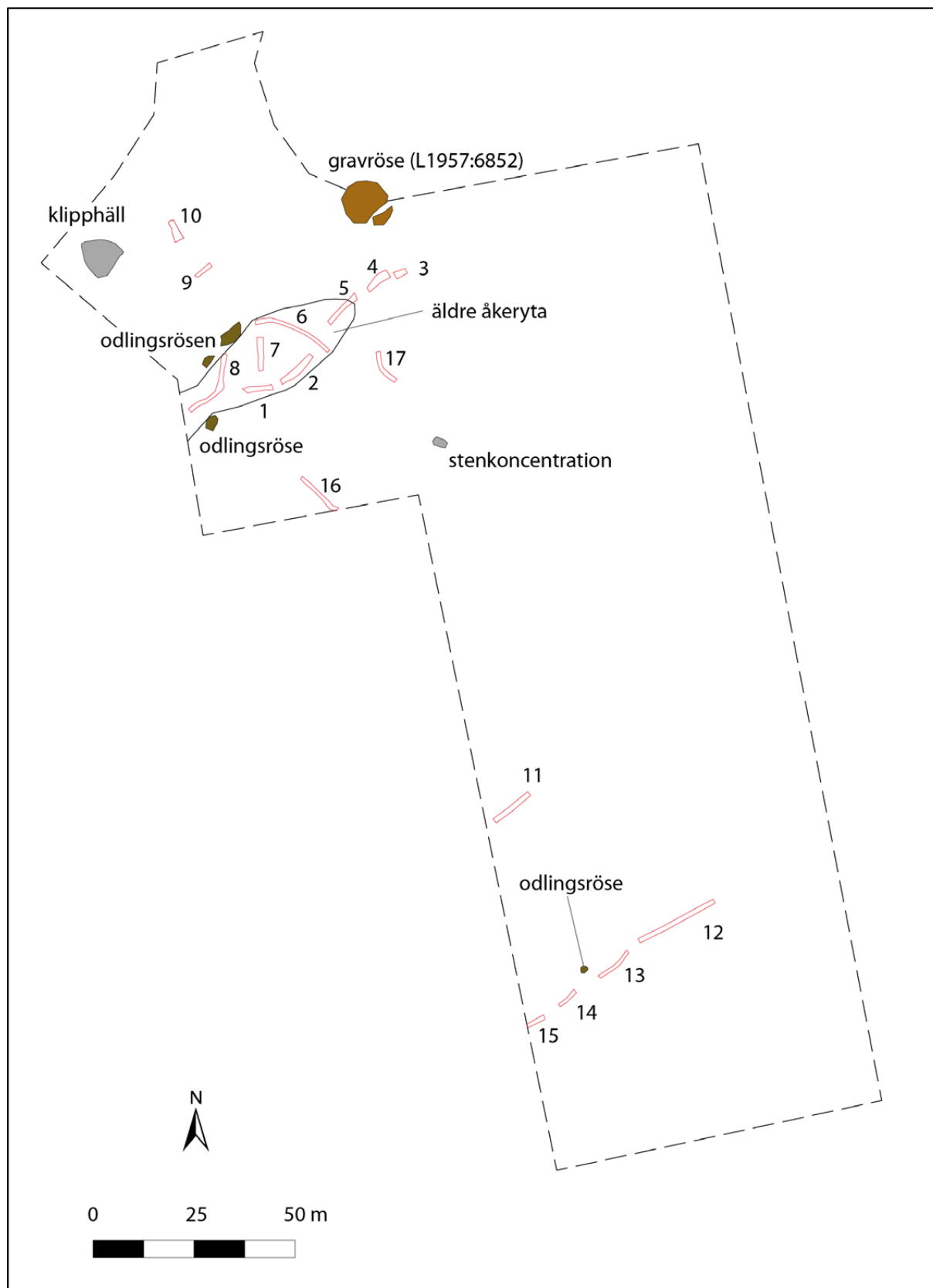
Ser man till fornlämningsbilden i området karakteriseras den av rösen och stensättningar, daterade till brons- och järnålder. På 1970- och 1980-talen undersöktes ett relativt stort antal gravar i området. Huvuddelen av gravarna var fyndfattiga, vilket till viss del kan förklaras med dess placering uppe på hällmarken. Det utsatta läget har gjort att ben och metaller lakats ur, för att så småningom försvinna helt.

Innan kärnkraftverket byggdes på 1960-talet fanns det ett 30-tal registrerade gravar i området, vilka utgjordes av stensättningar och rösen. Stensättningarna hade i huvudsak runda former men det fanns även enstaka kvadratiska, ovala och triangulära. Ett drygt 20-tal anläggningar har undersökts varav endast ett mindre antal av gravarna har kunnat dateras, då till yngre järnålder-tidig medeltid. Flertalet av gravarna låg ca 10 meter över havet, medan en mindre mängd låg på 5 meters nivå (Dahlin 2014:198).

I huvuddelen av de undersökta gravarna fanns varken benmaterial eller gravgåvor. Det fanns dock några gravar som utmärkte sig med en lite

större fyndmaterial eller konstruktioner. I ett av de undersökta rösen (RAÄ 351) framkom en skeppsformad stenkrets. Centralt i stenkretsen låg en kallmurad rektangulär kistkonstruktion. I kistan framkom vittrade benrester efter får/get. Sannolikt har kistan ursprungligen innehållit en skelettbegravning. En av de mer fyndrika gravar (RAÄ 352:2) som man undersökte utgjordes av en kvadratisk stensättning, ca fyra meter i diameter. I graven framkom en järnkniv, nit med kopparlegering, bryne, glasflusspärå, treklöverformigt beslag, ring med kopparlegering, 4 järnfragment, ett helt samt ett fragmentariskt silvermynt. Det hela myntet var präglat i Groningen för biskop Bernold (år 1027–1054). I graven påträffades även förkolnade fruktkärnor och sädeskorn. (Dahlin 2014:126f). I en av gravarna som undersöktes (RAÄ 360) framkom inga ben, men en rund bärnstenskula (Dahlin 2014:129).

Förutom gravar har det i princip inte undersökts några andra lämningar i närområdet, varför kunskapsbilden uppvisar tydliga brister rörande samtida boplatzlämningar från brons- och järnålder.

Figur 3. Schakt och översiktsplan. För beskrivning av de olika schakten se bilaga 1.

Genomförande

Inför fältarbetet gjordes en analys av områdets äldre kartmaterial. Det huvudsakliga syftet med kartanalysen var att klargöra om det fanns belägg för att man odlat i området under historisk tid. Efter kartanalysen vidtog det arkeologiska fältarbetet med fokus på att konstatera om det planerade arbetet skulle komma att beröra kända och okända arkeologiska lämningar inom undersökningsområdet.

Fältarbetet inleddes med en översiktlig ytinventering med mål att identifiera arkeologiska lämningar ovan mark, där fokus låg på mer svårtolkade lämningar. Vid inventeringen identifierades även lämpliga ytor där det senare skulle grävas maskindragna sökschakt. En högt belägen håll sopades ren för att synliggöra eventuella skålgropar eller ristningar.

Totalt drogs 17 sökschakt med en sammanlagd längd på 170 meter. Schakten var överlag 1,2 meter breda vilket innebar att schakten tillsammans motsvarade en yta på drygt 200 m² (fig. 3 & bilaga 1). Syftet med sökschakten var främst att söka efter boplatslämningar och gravar som inte var synliga ovan markytan. Vid sökschaktningen användes en bandgrävare, vilket gjorde det möjligt att gräva sökschakt på samtliga ställen där marktopografin såg lämplig ut. Schakten finrensades ställvis för att konstatera om det fanns urlakade kulturlager (fig. 4).

Vid den översiktliga inventeringen identifierades agrarhistoriska lämningar inom två ytor. I den södra delen framkom ett ensamt odlingsröse i an-

Figur 4. Den äldre odlingsmarken låg i de mer låglänta delarna av området och uppvisade mer finkorniga jordarter.

Figur 5. I den södra delen låg ett ensamliggande odlingsröse i anslutning till den äldre åkermarken.

slutning till en äldre odlingsyta (fig. 5). Centralt i området framkom även en svårbedömd ansamling av stenar som avtorvades för att möjliggöra en mer noggrannare bedömning.

Samtliga objekt mätes in med hjälp av GPS och registrerades i fält i det digitala systemet IDA (*Instant field Documentation system and Availability*) samt fotodokumenterades.

Resultat

Vid utredningen konstaterades att det fanns äldre odlingsytor på två ställen inom utredningsområdet. Båda ytorna går att återfinna i det äldre kartmaterialet, som för Simpevarps by är det mycket sparsamt. De enda kartor som finns är storskifteskartan från 1803 och en åbodelning från 1815. Av de två kartorna är det endast storskifteskartan som berör undersökningsområdet.

På storskifteskartan från 1803 redovisas undersökningsområdet som betesmark eller oxbetesmark. Omedelbart nordväst om undersökningsområdet ligger Ornehålskärret en utdikad och då uppodlad åkeryta (fig. 6). Vid den arkeologiska utredningen registrerades en äldre odlingsyta, röjningsrösen och stenmurar inom utredningsytan omedelbart öster om Ornehålskärret. En odlingsyta som inte redovisas på skifteskartan, men som däremot finns redovisad på fastighetskartan

från 1940-talet (fig. 7). Det rör sig med andra ord om en förhållandevis sen uppodling som gjorts under 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Sydsydost om Ornehålskärret finns det en redovisad ängsmark (Lerviksängen) på skifteskartan (fig. 6). På 1940-talet har ängsmarken odlats upp och utgörs av åkermark (fig. 7). Den östra delen av åkermarken sammanfaller med det odlingsröse som framkom fram vid utredningen (se fig. 3).

I de sökschakt som drogs inom utredningsområdet kunde inga arkeologiska lämningar identifieras. Ställvis fanns det ett större inslag av träkol, det fanns dock inget som talade för att det hade ett antropogent ursprung. I den södra delen av området avtorvades det framkomna odlingsröset för att klargöra att det inte rörde sig om en grav. Odlingsröset låg ett 20-tal meter från den synliga äldre odlingsmarken. Det var dock tydligt i de

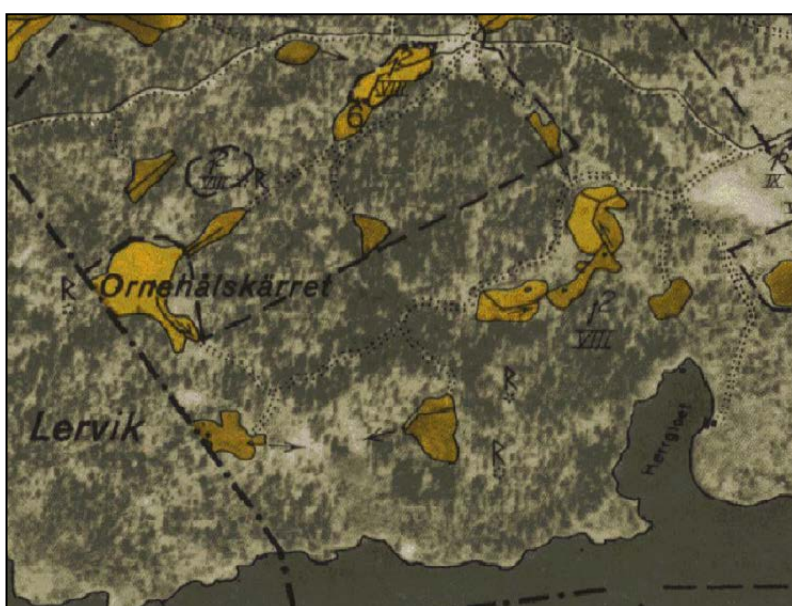

Figur 6. Utdrag ur storskifteskartan från 1803.

sediment som framkom vid schaktningen att området i anslutning till odlingsröset tidigare varit odlat. Den stenansamling som framkom centralt i området avtorvades och visade sig vara en naturlig stenkoncentration.

I området nordöstra hörn låg en stor klipphäll. Det gick inte att se några skålgropar eller ristningar på den rensopade hällen (fig. 8).

Det sedan tidigare kända röset låg i den norra delen av området, delvis inom utredningsområdet. Själva röset, ca 12 m i diameter och 0,8 m högt, låg upphöjt på klipphällen medan det nedanför låg en ansamling av tillsynes nedrasad sten. Vid inmätning och en okulär besiktning av graven framgick att stenansamlingen nedanför inte utgjordes av nedrasad sten utan var en medveten del av konstruktionen.

Figur 7. Utdrag ur den ekonomiska kartan från 1940-talet.

Figur 8. I den nordvästra delen av utredningsområdet rengjordes en stenhäll för att söka efter eventuella skålgropar eller hållristningar.

Tolkning och åtgärdsförslag

Vid den arkeologiska utredningen identifierades två områden med äldre odlingslämningar som mättes in. Vid studier av det äldre kartmaterial-
et visade de sig vara relativt sena. Odlingsytorna fanns inte redovisade på storskifteskartan från 1803, men på den ekonomiska kartan från 1940-talet. Uppodlingen av odlingsytorna inom utredningsområdet har sannolikt skett under 1800-tal. Dessa sent uppodlade åkerytorna besitter visserligen ett historiskt och pedagogiskt värde och visar på bristen av odlingsmark som

var ett resultat av den befolkningsökning som skedde under 1800-talet. Sådana ytor odlades ofta bara under en kort tid innan de återigen övergavs. Museiarkeologi sydost menar dock att odlingslämningarna i sig inte föranleder till några vidare antikvariska arbeten. Däremot bör det gravröse som ligger i kanten på området föranleda vidare undersökningar. Även om det skulle hamna strax utanför det egentliga byggnationsområdet är risken stor att det kommer att påverkas negativt av arbetet.

Referenser

Dahlin, M. 2014. *I rösebyggares land: En studie av Misterhults bronsålder*. Kalmar studies in Archaeology X.

Lundqvist, L. 2006. *Inledande kulturhistoriska studier i Simpevarpsområdet. Småland, Misterhults socken, Oskarshamns kommun*. RAÄ UV Öst. SKB R 06–65, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Ternström, C. 2008. *Kulturmiljöutredning fas 2. Området Simpevarp/Laxemar Oskarshamns kommun i Kalmar län*. Svensk kärnbränslehantering (SKB)

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-688-2020
Kalmar läns museums dnr:	33-242-2020
Projektnummer KLM:	20_49
Uppdragsgivare:	Svensk Kärnbränsle Hantering (SKB)
Landskap:	Småland
Kommun:	Oskarshamn
Socken:	Misterhult
Fastighet:	Simpevarp 1:9
Fornlämningsnr:	L1957:6852
X koordinat:	6364392 (N)
Y koordinat:	599274 (E)
Latitud:	N 57° 24.6856'
Longitud:	E 16° 39.1543'
M ö.h.:	5–10 m ö.h.
Fältarbetstid:	fältarbetstid
Antal arbetsdagar:	9
Maskintid:	16 timmar
Personal:	Kenneth Alexandersson, Cecilia Ring & Tove Traneskog
Tidsålder:	Bronsålder
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	RTK-GPS Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktsammanställning.....	21
--------------------------------------	----

Bilaga 1. Schaktsammanställning

Schakt nr	längd & bredd	Djupaste del	Fyllning
1	6,5 x 1,2 m	0,2 m	Överst äldre odlingshorisont 0,15-0,2 m tjocklek. De underliggande sedimenten består av något grusig sand och inslag av mindre sten. Äldre åkermark.
2	9,5 x 1,5 m	0,2 m	Överst äldre odlingshorisont 0,15-0,2 m i tjocklek. De underliggande sedimenten består av något grusig sand och inslag av mindre sten. Äldre åkermark.
3	3,5 x 1,2 m	0,2 m	Grusig morän. Brunt humuslager med enstaka kolfragment. Underliggande grusig morän med relativt stora stenar 0,05 x 0,05-0,4 x 0,4 m.
4	7 x 1,2 m	0,25 m	Fyllningen utgjordes i princip sa uteslutande grus och sten 0,4 x 0,4 m.
5	10 x 1,2 m	0,2 m	Överst äldre gråbrun odlingshorisont med ett måttligt inslag av knytnävsstora stenar. De underliggande sediment består av beige/grå beige grusiga sand med inslag av knytnävsstora stenar. Östra delen av schaktet i västsluttning, resten i äldre åkermark.
6	21 x 1,2 m	0,5 m	Överst en äldre gråbrun odlingshorisont med ett måttligt inslag av knytnävsstora stenar. I den sydöstra delen av schaktet bestod de underliggande sediment av beige/grå beige grusiga sand med inslag av knytnävsstora stenar. I nordöst var de underliggande sedimenten mörkare och mer stenfyllda. Äldre åkermark.
7	7 x 1,2 m	0,3 m	Överst en äldre gråbrun odlingshorisont med ett måttligt inslag av knytnävsstora stenar. De underliggande sediment utgörs av gråbeige grusig sand med inslag av knytnävsstora stenar. Äldre åkermark.
8	18 x 1,2 m	0,25 m	Överst en äldre gråbrun odlingshorisont. I den norra änden av schaktet utgjorde de underliggande sediment av gråbeige grusig sand med inslag av mindre knytnävsstora stenar. I den sydvästra delen var de underliggande sediment ljusare och betydligt mer stembemängda. Äldre åkermark.
9	5 x 1,2 m	0,3 m	Sadelläge i sydsluttning. Humuslager ca 0,15 m. därunder gulbruna sediment. Marken kraftigt stenbunden.
10	3,5 x 2 m	0,5 m	Sadelläge i sydsluttning. Marken kraftigt stembemängt och torvig. Sten och torvlager ca 0,4 m, därunder grå och grusiga sediment.
11	12 x 1,2 m	0,1 m	Mossa direkt på berggrunden. Ställvis tunnt torvlager under mossan.
12	23 x 1,2 m	0,3 m	Sandig morän med ett begränsat inslag av större stenar.
13	10,5 x 1,2 m	0,3 m	Sandig morän med ett begränsat inslag av större stenar. Den västra delen av schaktet möjligen i äldre åkermark.
14	5,5 x 1,2 m	0,25 m	Överst en äldre gråbrun odlingshorisont med ett måttligt inslag av sten. Underliggande sediment av beige sandig morän. Äldre åkermark.

Schakt nr	längd & bredd	Djupaste del	Fyllning
15	5,5 x 1,2 m	0,2 m	Överst en äldre gråbrun odlingshorisont med ett måttligt inslag av sten. Underliggande sediment av beige grusig morän. Äldre åkermark.
16	12,5 x 1,2 m	0,4 m	I mellersta och södra delen kommer berggrunden direkt under torven. Fyllningen är sandig och med enstaka stora stenar.
17	10 x 1,2 m	0,4 m	I ytan var marken tillsynes jämn. Vid schaktning visade sig marken vara kraftigt stenbemängt med stora stenar.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

